

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید مدنی آذربایجان
دانشکده الهیات و معارف اسلامی
گروه فقه و حقوق اسلامی

پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد
رشته: فقه و مبانی حقوق اسلامی

انتقال خون در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران

استاد راهنما:

دکتر مرتضی حاجی پور

استاد مشاور:

دکتر محمد علی محب الرحمان

پژوهشگر:

وحیده رشدی

بهمن ۱۳۹۴

تبریز/ ایران

بسم الله الرحمن الرحيم

تقدیم به:

ساحت مقدس حضرت ولی عصر (عج)

تقدیم و تشکر

سپاس بی‌کران پروردگار یکتا را که هستی‌مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه‌چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت.

بر خود فرض می‌دانم که از زحمات استاد محترم راهنما جناب آقای دکتر مرتضی حاجی‌پور که اینجانب را مورد راهنمایی و ارشاد قرار دادند، تشکر و قدردانی نمایم. همین‌طور از زحمات جناب آقای دکتر محمدعلی محب‌الرحمان که به عنوان استاد مشاور با ارشادات خویش مرا در این پژوهش یاری کردند قدردانی نمایم و همچنین از تلاش‌های مدیر گروه محترم فقه و حقوق اسلامی جناب آقای دکتر سلیمی که همواره با روی گشاده پاسخ‌گوی سوالات اینجانب بوده و با راهنمایی‌های خویش مرا در ارائه این پژوهش یاری نموده‌اند تشکر می‌کنم و همچنین از داور محترم جناب آقای دکتر محمد امین فرد که داوری این پایان‌نامه را تقبل فرموده‌اند مراتب تشکر و قدردانی خود را اعلام می‌دارم.

در پایان از تک‌تک دوستان و عزیزانی که در تکمیل و ارائه این پژوهش مرا یاری نموده‌اند کمال تشکر را دارم.

وحیده رشدی

بهمن ماه ۱۳۹۴

تبریز/ ایران

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه
چکیده.....	یک
مقدمه.....	۱
اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۳
اهداف پژوهش.....	۴
سوال‌ها.....	۴
فرضیه‌ها.....	۴
پیشینه تحقیق.....	۵

فصل اول کلیات و مفاهیم

۱- مقدمه.....	۶
۲-۱ خون و مفهوم آن.....	۶
۳-۱ انتقال خون و اهمیت آن.....	۶
۳-۱-۱ فواید انتقال خون.....	۸
۳-۱-۲ موانع انتقال خون.....	۱۰
۴-۱ پیشینه‌ی تاریخی انتقال خون.....	۱۵
۴-۱-۱ انتقال خون قبل از تاسیس سازمان انتقال خون.....	۱۵
۴-۱-۲ انتقال خون بعد از تاسیس سازمان انتقال خون.....	۱۶
۵-۱ بررسی دو ماده متعارض سازمان انتقال خون.....	۱۷

- ۱-۶-۱ مصادیق اشیاء نجس..... ۱۸
- ۱-۶-۱-۱ شراب..... ۱۹
- ۱-۶-۲ میتة (مردار)..... ۲۰
- ۱-۶-۳ بول..... ۲۱
- ۱-۷-۱ دلایل حرمت..... ۲۱
- ۱-۷-۱-۱ قرآن..... ۲۲
- ۱-۷-۲ اجماع..... ۲۲
- ۱-۷-۳ روایات..... ۲۴

فصل دوم تاثیر نجاست بر مالیت خون

- ۱-۲ مقدمه..... ۲۸
- ۲-۲ نجاست و مفهوم آن ۲۸
- ۲-۲-۱ نجاست در لغت..... ۲۸
- ۲-۲-۲ نجاست در اصطلاح ۲۹
- ۲-۲-۳ اقسام نجاست..... ۲۹
- ۲-۲-۳-۱ نجاست ذاتی..... ۲۹
- ۲-۲-۳-۲ نجاست عرضی..... ۳۰
- ۲-۲-۳-۳ مقایسه نجاست ذاتی و عرضی..... ۳۱
- ۲-۲-۴ خون..... ۳۲
- ۲-۲-۴-۱ خون پاک..... ۳۶
- ۲-۲-۴-۲ خون ناپاک..... ۳۶

- ۳۸-۲-۵ حصری یا تمثیلی بودن اشیاء نجس.....
- ۴۰-۲-۶ حکم نجاسات به هنگام اضطرار.....
- ۴۰-۳-۳ مال و مالیت.....
- ۴۱-۳-۱ مفهوم مال.....
- ۴۲-۳-۲ عناصر مالیت.....
- ۴۲-۳-۱ امکان اختصاص.....
- ۴۳-۳-۲ قابلیت نقل و انتقال.....
- ۴۳-۳-۲ منفعت داشتن.....
- ۴۴-۳-۲ عقلایی بودن منفعت.....
- ۴۵-۳-۳ معیار تعیین مالیت اشیاء.....
- ۴۵-۳-۱ معیار نوعی.....
- ۴۶-۳-۳ معیار شخصی.....
- ۴۶-۳-۳ معیار نوعی یا شخصی.....
- ۴۷-۴-۲ اقسام مال.....
- ۴۸-۴-۱ عین.....
- ۴۸-۴-۲ دین.....
- ۴۸-۴-۳ منفعت.....
- ۴۹-۴-۲ منقول.....
- ۴۹-۴-۵ غیر منقول.....
- ۵۰-۲ تاثیر نجاست بر مالیت.....
- ۵۰-۵-۱ موافقان.....

۵۱ ۲-۵-۲ مخالفان
۵۲ ۲-۶-۱ اهمیت زمان و مکان بر مالیت
۵۳ ۲-۶-۱ مسائل مستحدثه
۵۴ ۲-۶-۲ تاثیر زمان و مکان بر مالیت خون
فصل سوم انتقال خون و آثار آن	
۵۷ ۳-۱ مقدمه
۵۷ ۳-۲ انواع انتقال
۵۸ ۳-۲-۱ انتقال در قالب عقد معاوضی
۵۸ ۳-۲-۲ انتقال در قالب عقد غیر معاوضی
۵۸ ۳-۲-۳ فرق بین عقد معوض و غیر معوض
۵۹ ۳-۳ انتقال معاوضی و غیر معاوضی خون
۶۰ ۳-۳-۱ آثار قراردادی انتقال خون
۶۱ ۳-۳-۲ انتقال خون در قالب عقد بیع
۶۲ ۳-۳-۱-۱ ملکیت مبیع و ثمن
۶۲ ۳-۳-۲-۲ تسلیم
۶۵ ۳-۳-۲-۱-۲ خیار تعذر تسلیم
۶۵ ۳-۳-۲-۲-۲ تلف مبیع پیش از تسلیم
۶۵ ۳-۳-۲-۳-۲ تادیه ثمن
۶۶ ۳-۳-۳ انتقال خون در قالب عقد هبه
۶۶ ۳-۳-۱-۳ معنی هبه
۶۷ ۳-۳-۲-۳ معنی اهداء

- ۳-۳-۳ شرایط هبه ۶۷
- ۳-۳-۴ وضعیت اهداء خون در ايران ۶۹
- ۳-۳-۵ اعمال خيارات در بيع خون ۷۰
- ۳-۳-۵-۱ خيار مجلس ۷۱
- ۳-۳-۵-۲ خيار عيب ۷۱
- ۳-۳-۵-۳ خيار غبن ۷۳
- ۳-۳-۵-۴ خيار شرط ۷۵
- ۳-۴ آثار غير قراردادی انتقال خون ۷۵
- ۳-۴-۱ مسئوليت مدنی ناشی از انتقال خون ۷۶
- ۳-۴-۱-۱ انواع مسئوليت ۷۶
- ۳-۴-۱-۱-۱ مسئوليت مدنی ۷۶
- ۳-۴-۱-۱-۱-۱ مسئوليت قراردادی ۷۷
- ۳-۴-۱-۱-۲ مسئوليت خارج از قرارداد ۷۹
- ۳-۴-۲ ارکان مسئوليت مدنی ۸۰
- ۳-۴-۲-۱ ضرر و اقسام آن ۸۰
- ۳-۴-۳ رابطه سببیت بين ضرر و فعل زیانبار ۸۲
- ۳-۴-۴ جبران خسارت در مسئوليت مدنی ۸۳
- ۳-۴-۴-۱ جبران ضرر از راه دادن مثل یا قيمت ۸۴
- ۳-۴-۴-۲ جبران ضرر با استناد به قاعده اتلاف ۸۶
- ۳-۴-۴-۳ جبران ضرر با استناد به قاعده تسبیب ۸۷
- ۳-۵ انتقال خون از کافر به مسلمان و برعکس ۸۸

- ۶-۳ دلایل جواز و حرمت خرید و فروش خون..... ۸۹
- ۱-۶-۳ دلایل قائلین به جواز..... ۸۹
- ۱-۱-۶-۳ جواز فروش با استناد به اصل عملی..... ۹۰
- ۲-۱-۶-۳ جواز فروش با استناد به مالک بودن انسان..... ۹۰
- ۲-۶-۳ دلایل قائلین به منع..... ۹۲
- ۷-۳ نظرات فقها درباره اهداء خون..... ۹۴
- ۱-۷-۳ آیت الله مظاهری..... ۹۴
- ۲-۷-۳ آیت الله ناصر مکارم شیرازی..... ۹۵
- ۳-۷-۳ آیت الله سید علی خامنه‌ای..... ۹۵
- ۴-۷-۳ آیت الله فاضل لنکرانی..... ۹۵
- ۵-۷-۳ آیت الله اراکی..... ۹۵
- ۸-۳ نظر برگزیده..... ۹۶
- ۹-۳ نتیجه گیری و پیشنهاد..... ۹۹
- فهرست منابع..... ۱۰۰
- چکیده لاتین

چکیده

به تصریح قرآن کریم خون یکی از نجاسات می‌باشد؛ نجاست عبارت از ناپاکی و پلیدی بوده که در فقه در ابواب مختلف مورد بحث قرار گرفته است. یکی از موضوعاتی که در بحث خون مطرح است، جایگاه انتقال خون از لحاظ فقهی و حقوقی در حقوق اسلامی و حقوق ایران است که طبق موازین کلی، ممنوعیت خرید و فروش خون در فقه به نجاست آن پیوند خورده است. آنچه مسئله را پیچیده‌تر می‌کند فوایدی است که امروزه برای خون شناخته می‌شود. با لحاظ فواید جدید که باعث شده است انتقال خون به عنوان یکی از امور شایع در پزشکی درآید باز اعتبار انتقال خون مورد بحث قرار گرفته است. این تحقیق در نظر دارد اعتبار انتقال خون را در فقه امامیه و حقوق ایران به روش تحقیق توصیفی و تحلیلی و به شیوه‌ی کتابخانه‌ای مورد ارزیابی قرار دهد که این امر با لحاظ فواید جدید شناخته شده معتبر است یا خیر؟ و به اجمال می‌توان گفت: در گذشته به دلیل عدم شناسایی اثری غیر از خوردن، خون مالیتی نداشت اما امروزه با شناسایی فواید جدید برای خون، انتقال خون صحیح می‌باشد.

کلمات کلیدی: خون، انتقال خون، بیع، نجاس

یکی از مهمترین ابعاد حیات، معاملاتی است که انسان‌ها به حکم ضرورت ناگزیر از انجام آنها هستند. نیازهای انسانی با پیشرفت جوامع و پیچیده تر شدن زندگی نیز رنگ و روی دیگری به خود گرفته است. در دنیای کنونی در نتیجه پیشرفت علم و تکنولوژی، اموال و حقوق متفاوتی پا به عرصه‌ی دادوستد نهاده، اما آنچه در عقد بیع موضوع انتقال واقع می‌شود حق مالکیت و سلطه بایع است (متین، ۱۳۷۹ ش، ۲۸۰، ج ۵). یکی از مهمترین نیازهای موجود، نیاز انسان‌ها به معامله چیزهایی است که در گذشته معامله در خصوص آن‌ها موضوعیت نداشته است. از جمله این امور معاملات ناظر به خون می باشد. امروزه اجزای خون به طور کامل شناخته شده و افرادی که نیازمند به جزء خاصی از خون هستند می‌توانند فرآورده اختصاصی مورد نیاز خود را بدون اینکه در معرض سایر اجزای خونی قرار گیرد، دریافت نمایند. این موضوع به سازمان انتقال خون فرصت می‌دهد که یک واحد خون اهدایی را برای چندین نیازمند به اجزای خونی، آماده نموده و مورد استفاده قرار دهد (ابوالقاسمی، پور ملک آرا، ۱۳۷۹ ش، ۶).

خون را می‌توان در قالب عقد بیع و هبه انتقال داد. هبه از حیث لغوی، معنی بخشش و تملیک بلاعوض را دارد. موارد دیگری هم وجود دارد که عنوان هبه را ندارد ولی نتیجه آن با هبه یکسان است، مثل صدقه که آنهم تملیک مال به قصد قربت است و طرف بلاعوض آن را دریافت می‌کند، یا هدیه آنهم تملیک مال است بدون اینکه عوض داشته باشد. انتقال خون امروزه در جامعه‌ی ما بیشتر به صورت رایگان انجام می‌گیرد. انتقال خون می‌تواند مثل هبه به صورت معوض و یا غیر معوض انجام شود.

وقتی کسی چیزی را انتقال می‌دهد، در واقع مالکیت مالک نسبت به مال یا اموال معین به نفع مالک جدید زایل می‌شود. انتقال خود، دو قسم است: الف- انتقال مسبوق به نقل مانند بیع. ب- انتقال غیر مسبوق به نقل مانند انتقال ترکه به ورثه متوفی. به طور معمول اولی را نقل و دومی را انتقال می‌گویند (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۴ ش، ۸۸). در حقیقت، وقتی یک مال به دیگری انتقال پیدا می‌کند، مالکیت آن مال از مالک نخست سلب و به دیگری منتقل می‌شود.

در اعتبار معاملات شروطی چند از لحاظ فقهی و حقوقی ضروری است که از مهمترین این شرایط مال بودن و مالیت داشتن شی مورد معامله است. به صورت کلی، مال چیزی است که از نظر اقتصادی ارزش دارد و انسان‌ها برای به‌دست آوردن آن حاضرند از دارایی خود خرج کنند و آن را بنابه خواسته

و میل خود بدست آورند. برای اینکه چیزی مال تلقی شود باید دارای چند عنصر باشد: ۱- امکان اختصاص به شخص حقیقی یا حقوقی را داشته باشد. ۲- قابل نقل و انتقال باشد. ۳- نفع داشته باشد. ۴- منفعت عقلایی داشته باشد (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۰ش، ۳۷-۳۸).

تعاریف مختلفی از سوی علما ارائه شده که با نگاهی کلی به آنها می‌توان گفت: با توجه به تعاریف مال و انطباق آن با خون باید بررسی شود که خون بر اساس علم امروز مال است یا نه؟

از دیگر مسائل مورد بحث در حوزه بیع، تعادل عوضین می‌باشد که تعیین قیمت برای خون انسان، که حیات وی وابسته به آن است در نظر نخست قدری مشکل می‌نماید؛ آیا ملاک و معیاری برای سنجش ارزش خون وجود دارد؟ آیا با افزایش تقاضا و کمبود خون قیمت آن بالا می‌رود؟ آیا با استناد به رای هیات عمومی دیوان عالی کشور در سال ۱۳۳۸ مقرر شده که خرید و فروش چیزی که در عرف ارزش دادوستد ندارد ولی در نظر خریدار و فروشنده ارزش مالی و معنوی دارد، صحیح است، می‌توان گفت معامله خون صحیح است؟ و بر این اساس طرفین می‌توانند توافق کنند و خون را به قیمت توافقی خرید و فروش نمایند؟ این امر امروزه با وجود سازمان انتقال خون جز در موارد نادری دیده نمی‌شود؛ چون حفظ خون و تهیه فرآورده‌های خونی کاری تخصصی بوده و در اختیار این سازمان می‌باشد.

در کنار مالیت داشتن مورد معامله از لحاظ فقهی نجس نبودن آن نیز شرط است از همین رو است که معاملات مربوط به اشیاء نجس در فقه باطل اعلام شده است.

با لحاظ افزایش نیاز به خون به عنوان یک کالای باارزش سوالاتی چند در خصوص امکان وقوع معامله در خصوص آن ایجاد شده است. آنچه که از لحاظ فقهی وقوع معامله را نسبت به خون با ابهام و دشواری مواجه می‌سازد نجس بودن آن است. همچنانکه می‌دانیم در فقه خون یکی از اعیان نجس تلقی شده است و به اعتبار نجاست معامله ناظر به آن باطل اعلام شده است. به عنوان مثال در تحریر الوسيله آمده است: کسب کردن با تمام انواع اعیان نجس (نجاسات) جایز نیست (خمینی، ۱۳۸۹ش، ج ۱، مساله ۱۲)؛ چرا که خون در قرآن به عنوان یکی از اعیان نجسه معرفی شده است (بقره، ۱۶۸) و فقهای عظام آنرا جزء مکاسب حرام ذکر کرده‌اند و بر این مطلب در نهاییه، حاشیه‌ی ارشاد فخرالمحققین و تنقیح، ادعای اجماع شده است. حضرت صادق(ع) می‌فرماید: «چیزهایی که قوام نوع بشر وابسته به آن است حلال می‌باشد، مثل خوردنی‌ها، آشامیدنی‌ها و هر چیزی که برای مردم، مصلحت داشته باشد و چیزهای که غیر آنها که قوام زندگی مردم را تأمین نمی‌کند حرام است» (الحرانی، ۱۴۰۰ق، ۳۳۱). که در شرح مکاسب، محی الدین فاضل هرنندی به این روایت استناد کرده و معاملات جایز را عبارت می‌داند از: خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها، نکاح‌ها و آنچه که تملک می‌کنند و خلاصه همه‌ی منافی که به کار می‌گیرند

و قوامشان وابسته به آن است و به این نتیجه رسیده که: در زمان صدور روایت، خون دارای منفعت مقصوده نبوده و تنها استفاده‌ای که از خون می‌شده نوشیدن آن بوده، ولی در این زمان بالاترین منفعت محلل را که حفظ جان انسان‌ها باشد داراست، لذا بیع آن جایز است (فاضل هرنندی، ۱۳۹۰ش، ۲۳).

با باطل اعلام شدن معامله ناظر به خون این سوال مطرح می‌شود که مبنای بطلان این نوع معاملات، نجاست آن است؟ یا این که فقدان مالیت اساس بطلان این نوع معاملات است؟ اگر مبنای بطلان معامله نجاست است معیار تشخیص نجس بودن شی از لحاظ فقهی چیست؟ اگر به مرور زمان رویکرد جامعه نسبت به منفعت شی تغییر یابد به نحوی که شی نجس را در ردیف اموال قابل ارزش تلقی نماید. تغییر رویکرد جوامع چه تاثیری بر معاملات ناظر به این اشیا می‌گذارد و بالاتر از آن، خون در نگاه فقهی و حقوقی مال محسوب می‌شود؟ و اگر معیارهای مالیت را برای آن تصور نماییم نجاست آن، خون را از مالیت می‌اندازد تا معامله ناظر به خون باطل باشد؟

این تحقیق در نظر دارد سوالات طرح شده را از منظر فقهی و حقوقی مورد مطالعه قرار دهد تا از قبل این بحث رویکرد فقه و حقوق ایران را نسبت به اعتبار این نوع معاملات روشن کند و از این طریق پاسخی در حد توان به مسائل جدید در جامعه بدهد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به ممنوع بودن انتفاع از نجاسات و اهمیت حفظ سلامت ابنای بشر، مسئله‌ی انتقال خون در قالب شیوه‌های مختلف برای این منظور، موضوعی است که در جهت بررسی آن برآمدیم، تا از این منظر پاسخ‌گوی این مسئله باشیم که انتقال خون در ایران که نمونه‌ی جامعه‌ی اسلامی است، در چه قالبی عرضه می‌شود و مطابق کدام عنوان فقهی قرار می‌گیرد. در ضمن می‌خواهیم، بدانیم که با وجود نجس بودن خون، انتقال آن در قالب عقد بیع چه وضعی دارد؟

چرا که آنچه ما در این موضوع به آن دست یافتیم، تحقیقاتی در زمینه‌ی حرمت یا عدم آن بوده، در حالی که تحقیق حاضر بعد از اثبات مالیت خون، به بررسی حقوقی عقود که خون را می‌شود در قالب آن انجام داد می‌پردازد.

اهداف پژوهش

- ۱- بررسی نظرات فقها و حقوقدانان در مورد مالیت خون
- ۲- بررسی شرایط نقل و انتقال این ماده حیاتی
- ۳- بررسی صحت یا بطلان انتقال خون انتقال خون از کافر به مسلمان و برعکس
- ۴- بررسی تاثیر زمان و مکان بر مالیت خون

سوالها

- ۱- حکم فقهی خرید و فروش خون چیست؟
- ۲- رویکرد حقوق موضوعه ایران نسبت به معاملات مجاز مربوط به خون چگونه است؟
- ۳- انتقال خون در قالب چه عقودی ممکن است؟

فرضیه‌ها

- ۱- خرید و فروش خون باطل است مگر اینکه بتوان برای آن منفعت حلال عقلایی در نظر گرفت.
- ۲- علی رغم فقدان قانون صریح در خصوص معاملات مجاز مربوط به خون، علی الاصول اعتبار این نوع معاملات با اصول حقوقی حاکم بر حقوق موضوعه ایران در تضاد نیست.

۳- بر اساس اصول فقهی - حقوقی خون را نمی‌توان در ضمن عقودی مانند اجاره، عاریه، قرض و مانند آن در اختیار دیگران قرار داد، اما انتقال آن در قالب عقودی مانند بیع، صلح، هبه و قالب‌های مشابه این عقود جایز است.

پیشینه تحقیق

این فکر که خون با وجود این‌که نجس است و معامله نجاسات ممنوع، چطور می‌تواند مورد هبه و بیع قرار گیرد، زمینه ساز این تحقیق بود. تا کنون تحقیقی تحت عنوان یاد شده با جستجویی که انجام شده، بدست نیامده است و از نظر موضوع جدید می‌باشد.

بر اساس بررسی‌هایی که در سایت‌ها و مجلات علمی به عمل آمد محقق با مقاله‌های مرتبط با موضوع پیشنهادی مواجه گشت. مقاله اول با عنوان خرید و فروش خون که توسط آقای اسماعیل اسماعیلی نوشته شده و دیگری با عنوان خرید و فروش مردار که این مقاله نیز توسط ایشان نوشته شده است. مقاله دیگر با عنوان دادوستد خون از منظر فقهای فریقین می‌باشد که این مقاله توسط حجت الاسلام محمد رحمانی نوشته شده که در سال ۱۳۸۲، در مجله طلوع به چاپ رسیده است. عنوان پیشنهادی محقق از دو منظر با کارهای پژوهشی انجام شده متفاوت است: ۱- محقق در نظر دارد معیار صحیح یا باطل بودن معاملات ناظر بر خون را بر اساس فقه و قانون ایران بدست آورد در حالی که در مقالات نامبرده تنها به بررسی مفاد ادله‌ی جواز و حرمت از منظر شیعه و سنی پرداخته شده و بررسی این موضوع از نظر قانون ایران مسکوت مانده است. ۲- صحت یا بطلان سایر عقود مانند هبه و بیع را نسبت به خون بررسی می‌کند که مقالات به این موارد نپرداخته‌اند.

فصل اول

کلیات و مفاهیم انتقال خون

۱-۱: مقدمه

پرداختن به هر موضوعی مستلزم این است که، ابتدا مفهوم آن موضوع مشخص شود تا درک مطلب برای خواننده‌ای که اطلاعی درباره‌ی بحث مورد نظر ندارد، آسان‌تر گردد. از همین رو لازم است، ابتدا مفهوم خون و انتقال آن را مورد بحث و بررسی قرار گیرد تا بتوان در مورد چگونگی آن و صحت یا بطلان آن صحبت کرد.

در این فصل ضمن بررسی مفهوم خون، به تغییراتی که در زمینه انتقال خون در اثر تشکیل سازمان انتقال خون افتاده و نیز موانع و فواید انتقال خون پرداخته خواهد شد.

۱-۲: خون و مفهوم آن

«خون عبارت از سوسپانسیونی از گلبول‌های قرمز و گلبول‌های سفید و پلاکت‌ها که در مایعی مرکب به نام پلاسما قرار دارند. پلاسما خود حاوی آب و املاح معدنی و ملکول‌های آلی است» (یزدانجو، ۱۳۶۸ش، ۱۳). این مایع حیاتی وظیفه‌ی انتقال اکسیژن و مواد غذایی را به تمام سلول‌های بدن به عهده دارد؛ به طوری که اگر لحظه‌ای این جریان حیات بخش با مانعی روبرو شود در آن قسمت اتفاق خطرناکی مثل مرگ سلول‌های آن بخش اتفاق خواهد افتاد.

۱-۳: انتقال خون و اهمیت آن

انتقال خون در پزشکی اهمیت بسیاری دارد. به طوری که اگر حدود ۳۰-۴۰ درصد از حجم خون شخصی، از دست برود ولی جایگزین نگردد، توقف قلب در این حالت حتمی خواهد بود. در

حالی که تا حدود ۱۰ درصد کاهش فوق توسط مکانیسم دفاعی بدن جبران می شود و احتیاج به جایگزینی ندارد.

خون انسان هیچ جانشینی ندارد و نمی توان آن را به طور مصنوعی تهیه کرد و علیرغم تحقیقات بسیار زیادی که در این زمینه توسط محققان انجام شده است، انسان تنها منبع خون برای هموعانش است. استفاده اصولی از خون و فرآورده های خونی جهت درمان بیماران لازم بوده و با توجه به این که عوارض و واکنش های ناخواسته ناشی از انتقال خون همراه با پیشرفت های شگرف پزشکی، قابل پیشگیری و درمان هستند به ارزش والای انتقال خون و فرآورده های خونی اشاره دارد (یزدانجو، ۱۳۶۸ش، ۲۲). صنعتی شدن زندگی انسان ها و افزایش تعداد تصادفات رانندگی و همچنین تعداد بیماران نیازمند دریافت خون و پیشرفت های علمی که سبب دستیابی به روش های درمانی جدید شده، نیاز به خون را در جوامع مختلف بیش از پیش آشکار ساخته است.

تامین خون و فرآورده های سالم، مهم ترین هدف انتقال خون است و با توجه به این که اهداکنندگان خون نقش اساسی را در رسیدن به این هدف به عهده دارند، افزایش آگاهی افراد و تشویق آنها برای اهدای خون، ضروری به نظر می رسد. سازمان بهداشت جهانی اعلام کرده است که بهترین راه تامین نیازهای موجود از طریق اهداءکنندگان داوطلبانه ای است که رفتارهای پرخطر در آنها کم است.

امروزه نیاز به خون برای نجات افراد نیازمند به آن در ۶۲ کشور از طریق داوطلبانی که به صورت رایگان خون خود را هدیه می کنند تامین می شود. نزدیک به ۴۰ کشور نیز از طریق اهداء خون از طریق یکی از اعضای خانواده فرد نیازمند و یا خرید خون به تامین این نیازها می پردازند.

در منطقه آسیا - اقیانوسیه تنها کشورهای استرالیا، چین، ژاپن، کره جنوبی، مالزی، نیوزیلند و سنگاپور نیازهای خونی خود را از طریق اهداءکنندگان داوطلب تامین می کنند (www.faum.ir)، تاریخ مراجعه: (۱۳۹۴/۱/۲۴)

با توجه به آنچه گفته شد، اهمیت و نقش خون در زندگی امروز تمام انسان ها روشن گشت؛ به طوری که تصور این که روزی انتقال خون اتفاق نیفتد حیات انسان های نیازمند به آن را دچار مخاطره می کند، بسیار سخت است.

۱-۳-۱: فواید انتقال خون

انتقال خون، از یک سو برای فرد دهنده مفید و سودمند است و از سوی دیگر برای گیرنده، اما فایده‌ی اهدای خون برای فرد گیرنده، نجات زندگی و بهبود سلامت جسمانی است و این مهمترین فایده‌ی انتقال خون است. شاید گفته شود اهدای خون برای فرد دهنده هیچ فایده‌ای ندارد و تمام فایده‌ی آن نصیب گیرنده می‌شود، اما باید گفت براساس تحقیقات انجام شده، اهدای خون به طور منظم سبب مصونیت فرد در برابر بیماری‌های قلبی و عروقی می‌شود. اهدای خون نه تنها برای افراد سالم، زیانی ندارد، بلکه موجب جلوگیری از ابتلا به بیماری‌ها خواهد شد. سیستم خون‌سازی بدن به گونه‌ای است که با افزایش جریان خون در بدن، طی مدت زمان کوتاهی، خون اهدا شده را جایگزین می‌کند (همان).

از سوی دیگر همه ساله بیش از ۸۰ میلیون واحد خون در جهان اهدا می‌شود که تنها ۳۸ درصد آن به کشورهای در حال توسعه تعلق دارد و این در حالی است که این کشورها ۸۲ درصد جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند. امروزه با توجه به گسترش کاربرد روش‌های آزمایشگاهی، غربالگری اهداکنندگان خون از نظر عفونت‌های قابل سرایت از طریق تزریق خون انجام و سالم‌ترین خون برای افراد نیازمند فراهم می‌شود.

بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد سالم‌ترین اهداکنندگان، اهداکنندگان داوطلبی هستند که بدون دریافت هیچ وجهی خون خود را برای کمک به هم‌نوع خود اهدا می‌کنند. در این میان نباید فراموش کنیم که بیش از ۵۰۰ هزار زن در سال در حین بارداری و زایمان جان خود را از دست می‌دهند، در حالی که براحتی می‌توان از مرگ و میران‌ها جلوگیری کرد (www.faum.ir)، تاریخ مراجعه ۱۳۹۴/۱/۲۴). سازمان انتقال خون ایران، این آمار را که به علت فقدان خون به مرگ منجر می‌شود را مربوط به کشورهای در حال توسعه اعلام می‌کند که ۹۹ درصد این مرگ و میرها در این کشورها اتفاق می‌افتد. ولی در ایران هیچ مادری هنگام زایمان از کمبود خون نمی‌میرد (www.dorhost.com)، تاریخ مراجعه: ۹۴/۶/۲۵) و شاید علت این امر فزونی اهداء کنندگان رایگان خون در ایران باشد. این در حالی است که، هر روز ۸۰۰ زن در سراسر جهان به دلیل اختلالات ناشی از بارداری و یا زایمان جان می‌سپارند و علت بیشتر آن‌ها خونریزی‌های شدید و عدم تزریق خون به علت کمبود خون اهدایی می‌باشد. بیش از نیمی از این آمار مربوط به کشورهای آفریقایی و یک سوم آن مربوط به جنوب آسیا است.